

**Değerler Eğitimi Bağlamında Türkçe Dersi:
Program ve Ders Kitaplarının Karşılaştırmalı İncelenmesi***

*Adnan KÜÇÜKOĞLU***

*Fatma ALBAYRAK****

*Nilüfer SERİN*****

Öz

Değerler, toplumun geçmişe dayalı birikimleriyle var olan ve kabul görme noktasında o toplumun geneline yayılan; aynı zamanda “biz” olma, “birlik olma” kavramlarına ulaşma hususunda varlık ve sürekliliğin sebebi olarak görülen; nihayetinde toplumu meydana getiren bireylerce korunan ve geliştirilen kabulleniş ve inanışlardır. Geçmiş tecrübe ve birikime dayanarak geleceği görmek ve planlamak, aynı zamanda bu birikimi gelecekte daha kullanışlı hâle getirebilmek görevini üstlenen eğitimin her aşamasında değerlerin aktarılması önemlidir. Geçmişle gelecek arasında bir köprü oluşturulmasına yardımcı olan, toplumların kültürel birikimini yansıtan değerlerin öğretimi, öğretim programlarına ve okullarda okutulan ders kitaplarına da yansımıştır. Özellikle Türkçe dersi bu konuda ayrıca önemlidir; çünkü değer aktarımı dil aracılığıyla yapılır, millî ve evrensel değerlerin aktarımında edebî eserlerden faydalanılır. Nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması türünde yapılan bu çalışmada Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Ortaokul Türkçe Ders ve Çalışma Kitapları, değerler eğitimi bağlamında karşılaştırılmıştır. Çalışmada, veri kaynaklarında değerler eğitimine aracılık eden öğeleri belirlemek için doküman incelemesi tekniği kullanılmış ve çeşitli kategoriler oluşturulmuştur. Buna göre Türkçe Dersi Öğretim Programı; genel amaçlar, kazanımlar, içerik ve değerlendirme kategorilerinde; ders ve çalışma kitapları ise tema ve alt temalar, hazırlık çalışmaları, dinleme ve okuma metinleri, görseller ve etkinlikler kategorilerinde incelenmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Bu yolla, Türkçe öğretim programı ile ders ve çalışma kitaplarında değerlere ne ölçüde yer verildiği karşılaştırmalı olarak ortaya konulmuş ve bunların kullanılabilirliği tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Değerler eğitimi, öğretim programı, Türkçe dersi, ders ve çalışma kitapları

Values Education in Turkish Course:

A Comparative Review of the Curriculum and Textbooks

Abstract

Values exist with the past accumulations of the society and spread throughout that society at the point of acceptance. In addition, they are also seen as the reason for existence and continuity in reaching the concepts of "us" and "unity". After all, values are acceptance and beliefs that are protected and developed by the individuals that make up the society. It is important to convey

* Bu çalışma 8-11 Mayıs 2017 tarihleri arasında KKTC’de düzenlenen “16. Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu” adlı bilimsel toplantıda tarafımızdan sunulan “Değerler Eğitimi Bağlamında Türkçe Dersi” başlıklı özet bildirinin güncellenmiş ve geliştirilmiş şeklidir.

** Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Erzurum, adnank@atauni.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8522-258X

*** Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, İstanbul, fatma.albayrak@medeniyet.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1199-4621

**** Dr. Öğr. Üyesi, Trabzon Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, niluferserin@trabzon.edu.tr, ORCID: 0000-0003-3747-0981

values at every stage of education, which undertakes the task of seeing and planning the future based on past experience and knowledge, and at the same time making this knowledge more useful in the future. The teaching of values that help to build a bridge between the past and the future and reflect the cultural accumulation of societies are also reflected in the curriculum and textbooks used in schools. Turkish lesson is especially important in this regard; because values are transferred through language, literary works are used in the transfer of national and universal values. This study is designed as a case study. Accordingly, Turkish Lesson Curriculum and Middle School Turkish Textbooks and Workbooks were compared in the context of values education. In this study, document analysis technique was used to determine the elements that mediate values education in data sources and various categories were created. Accordingly, Turkish Lesson Curriculum was examined in the general aims, achievements, content, and evaluation categories; textbooks and workbooks, on the other hand, were examined in the theme and sub-themes, preparatory studies, listening and reading texts, visuals, and activities categories. The data were analysed by content analysis method. In this way, to which extent the values were included in the Turkish Lesson Curriculum and in the textbooks and workbooks was presented comparatively and also their availability was discussed.

Keywords: Values education, curriculum, Turkish lesson, textbooks and workbooks

Giriş

Yaşam süresince insanın “yapıp etmelerini” şekillendiren en temel kavramlardan olan değerler, aynı zamanda ortaklık, birlik sağlama özelliğiyle toplum yapısının oluşumunda etkili olan unsurlar arasında gösterilerek tanımlanır. “Değer” kavramı, aslında çok yönlü ve karmaşık bir anlama sahiptir (Morris, 1956: 9). Değerler için, duygular (Malinowski ve Evans–Pritchard), düşünceler (Kluckhohn ve Murray), genelleşmiş anlamlar (Florence Kluckhohn), bilinçdışı varsayımlar (Homans), çıkar ilişkileri (Radcliffe–Brown) ve ethos (Bateson ve Kroeber) gibi kavramlardan hareketle tanımlamalar da yapılmıştır (Korkmaz, 2013: 53-54).

Tüm yönleriyle değerlendirildiğinde değerler; yapıp edileni “önemli”, “anamlı” kılan şeyler bütünüdür. Değerlerin, eyleme yüklenmesinin gerekçesi olarak “Niçin yapmalı?” sorusuna bir yanıt oluşturması kabulüyle yaklaşılması gösterilir. Tüm değer tanımlamalarında üzerinde buluşulan ortak kanı; değerlerin insanların kararlarını şekillendiren, birey için neyin önemli olduğunu, niye var olduğunu gösteren ölçütler niteliğinde olduğu ve topluma aidiyet noktasında bireylerin çoğunlukla aynı çerçevede buluşmasına aracılık etmesini sağladığı yönündedir.

Diğer bir taraftan değerlerin kişiler aracılığı ile eylemlere dökülmesi, onların tamamen bireyselliğini ve öznelliğini ifade etmezken bu aynı zamanda bireyin mensubu olduğu toplumun analizinde en önemli unsuru oluşturmaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki bireylerin ve toplumların hafızasında yer eden yapı taşları olarak değerler, toplumun oluşumu ve gelişimi sürecinde bütünlük ve tutarlılık sergilerler. Toplumsal yaşamda sosyal roller, değerlerin ifade edildiği temel mekanizmaları oluşturur. Böylece, talep edilen eylemler yerine getirilirken rollerin toplumsal karşılığı da değerler sayesinde anlam kazanmış olur. Üzerinde uzlaşmış olan toplumsal ‘iyi’ ve ‘doğru’yu oluşturan birtakım davranış kurallarının bütünü olma özelliği ile her zaman sosyal yapıda hayat bulacak olan değerler, toplumları oluşturan bireylerin hayatında sosyal bir denetim mekanizmasının oluşmasını da sağlayacaktır (Albayrak, 2017).

Toplumun geçmişe dayalı birikimleriyle var olan ve kabul görme noktasında o toplumun geneline yayılan; aynı zamanda “biz” olma, “birlik” olma kavramlarına ulaşma hususunda varlık ve sürekliliğin sebebi olarak görülen; nihayetinde toplumu meydana getiren bireylerce korunan ve geliştirilen kabulleniş ve inanışlar olarak değerler, mutlak devamlılık noktasında da en önde gelen kavramlardan olmakla yükümlüdür.

Hızla dönüşüm yaşayan toplumların birer parçası olarak bizler; ait olduğumuz kültürel çerçeve içerisinde sosyal, ekonomik, siyasal vb. yönlerden çeşitli gelişmelere tanıklık etmekteyiz. Bu gelişmelerden en çok etkilenen alanların başında eğitim gelmektedir. Bu durumda sağlıklı kişiliğe sahip ve toplumsal değerlere bağlı bireyler yetiştirilmesi, millî bütünlüğün oluşması, yeni yetişen gençlerin sosyal yaşama adaptasyonunun sağlanması, sosyal ve kültürel değişimlerin toplum gelişimine uygun olarak yönlendirilmesi, kültür erozyonunun engellenmesi için eğitim öğretimde değer

kazanımının sağlanması ve kültür aktarımı yapılması gereklidir. Dolayısıyla değerler, günümüz eğitim sisteminde öncelikli meselelerden biri hâlini almıştır. Bu bakımdan eğitim öğretimin planlanmasında, eğitim felsefesinin oluşturulmasında etkin rolü olan sosyal değerler, ait oldukları toplumun özellikleri çerçevesinde tespit edilmeli ve eğitimin amaçlarının belirlenmesinde ve süreç planlamasında bunlara yer verilmelidir.

Toplum kimliğinin oluşturulmasında da etkili olan değerlerin korunarak ve dönem şartlarına göre geliştirilerek gelecek nesillere aktarılması eğitim öğretim faaliyetleri çerçevesinde yüksek oranda sağlanabilmektedir. Nitekim gerek bireysel olarak insan gerekse belli ölçütlerle bir araya gelmiş olan insan kitlesi olarak toplumu konu alan her bilim, değerlerle bir yönüyle ilişkili kabul edilmektedir.

Okul öncesi eğitimden başlayarak her yaş düzeyinde çocuklara verilen değerler eğitiminde çocukluk çağı kritik dönem kabul edilir. Dolayısıyla ilkököl ve ortaokulda verilen değerler eğitiminin bu hususta önemi fazladır. Bir eğitim sisteminin başlıca amacı, sağlam bir kişiliğe sahip, alanında iyi eğitilmiş, içinde yaşadığı toplumun değerlerini benimsemiş bireyler yetiştirerek o ülkenin huzuruna ve refahına katkı sağlamaktır. Bunun için her ülkenin eğitim politikalarıyla belirlemiş olduğu amaçlar vardır ve bu amaçlar genel hedefler olarak eğitim sisteminde yer alır (Güngör, 2000: 103).

Kültürel birikimi yansıtan değerleri geliştirme hedefi, Türk Millî Eğitim Temel Kanunu ve öğretim programlarının amaçları incelendiğinde karşımıza çıkmaktadır. Temel Kanun'da millî eğitimin amaçları arasında "ahlaki, manevi değerleri benimseyen, beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip kişiler yetiştirmek" yer alır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2010, Türk Millî Eğitim Temel Kanunu).

Millî Eğitim Bakanlığı, yayımladığı genelgede değerler eğitiminin okullarda nasıl yürütüleceğiyle ilgili bilgi vermiştir. Genelgede eğitimcilere rehberlik görevi verilmiş, değerlerin aktarılmasının süreç içerisindeki yeri şöyle ifade edilmiştir: "Toplumsal hayatı oluşturan, insanları birbirine bağlayan, gelişmeyi, huzur ve mutluluğu sağlayan, toplumu risk ve tehditlerden koruyan, ahlaki, insani, sosyal, manevi değerlerimizin tüm bireylere kazandırılmasında en önemli etken eğitimidir. Bu kazanımlarımızın öğrencilere aktarılması da değerler eğitimi oluşturmaktadır" (MEB, 2010).

Temelinde toplumun genelinde kabul edilen değerleri barındıran dil ve kültür öğeleri aynı zamanda Türkçe derslerinin kilit taşları kabul edilir. Nitekim özellikle Türkçe dersi için, ders öğretim programında yer verilen amaçlar doğrultusunda hazırlanması gereken ders kitapları, kültürün dayandığı değerlerin öğretimi bağlamında etkin bir araçtır. Türkçe derslerinde değer öğretimi genelde metinler aracılığıyla yapılmaktadır. "Yeni nesillere sunulacak metinlerin ait olduğu milletin değerlerini yansıması çok önemlidir. Çünkü genç birey bu değerlerle davranışlarına tutarlılık kazandıracak, kişiliğine yön vererek karakterini oluşturacaktır" (Köktürk, 2006: 203). Aşıcı (2006: 247) da ders kitaplarına alınacak metinlerin hem dilin kültürel boyutunu hem ülkenin millî eğitiminin amaçladığı insanı hem de dünyaya açık bir insanı yetiştirecek özellikte olması gerektiğini ifade etmektedir.

Ayrıca eğitim öğretimin vazgeçilmezlerinden olan ders öğretim malzemelerinde görsellerin de süreçte etkin rol oynadığı bilinmektedir. Türkçe ders kitaplarında metinlerden olduğu kadar görsellerden de faydalanılması gerektiği önerilmektedir. "Bunun amacı, metnin anlaşılmasına görsel açıdan destek sağlamak, metnin iletisinin dilsel olduğu kadar görsel öğeler aracılığıyla da anlamlandırılmasına katkı sağlamaktır" (İşeri, 2011: 83). Kitaplarda kullanılan görseller hem öğrencilerin dikkatini çekecek hem de bilginin bellekte kalıcı olmasına, öğrenmenin kolaylaşmasına katkı sağlayacaktır.

Bu bağlamda bu çalışmada, eğitim öğretimde önemli bir yeri olan değerlerin Türkçe dersi programları ile ders ve çalışma kitaplarında ne ölçüde yer aldığını, programda öngörülen ve yeri belirlenen değerlerin bahse konu kitaplara ne ölçüde yansıtıldığını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması türünde hazırlanmıştır. Durum çalışmaları "güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde çalışan, olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve birden fazla kanıt veya veri kaynağının

mevcut olduğu durumlarda kullanılır” (Yin, 1984; Akt. Özçelik ve Yıldırım, 2002). Araştırmanın deseni, iç içe geçmiş tek durum desenidir. Araştırmada, Türkçe öğretimine yönelik hazırlanmış program ile ders ve çalışma kitapları değerler eğitimi açısından birden fazla boyutuyla ele alındığı için iç içe geçmiş tek durum deseni özelliği göstermektedir.

Araştırmanın Veri Kaynakları

Bu çalışmada Türkçe Dersi Öğretim Programı (2018) ve Ortaokul Türkçe Ders Kitapları bağlamında değerler ve değer eğitimi ele alınmıştır. 2018 yılında MEB tarafından hazırlanan Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar), 2017-2018 eğitim öğretim yılında ortaokullarda okutulan 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe Ders ve Çalışma Kitapları incelenmiştir.

Türkiye’de son yıllarda ilköğretim ve ortaöğretim programlarında değişiklikler yapılmış, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2004-2005 yıllarında gerçekleştirilen ilk ve ortaöğretimi kapsayan program değişikliği, öğrencinin öğrenme şekilleri dikkate alınarak yapılandırmacı yaklaşımın ilkeleri doğrultusunda güncellenmesini sağlamıştır. Sonrasında eğitim öğretimde yapılan değişikliklerle hazırlanan programın güncellenmesi gerekmiş ve 2016-2017 eğitim öğretim yılından itibaren kademeli olarak uygulanmak üzere yeni Türkçe Öğretim Programı oluşturulmuş, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 05.08.2015 tarih ve 71 sayılı kararı ile program kabul edilmiştir. Bu doğrultuda Türkçe programı da 2017 yılında yenilenmiş; 1-5 ve 6-8. sınıflar için ayrı ayrı hazırlanan programlar yerine 1-8. sınıflar için hazırlanmış tek bir program tercih edilmiştir. 2018 yılından itibaren kullanılmaya başlanan program da yine 1 ve 8. sınıflar için ortaktır. 2019 yılında nihai olarak program güncellemesi yapılmış olmakla birlikte, çalışma kapsamına alınan kitapların önceki programlar esasında hazırlanmış olması dolayısıyla araştırma kapsamı dışında bırakılmıştır.

Araştırma kapsamına alınan ders ve çalışma kitapları ise şöyledir:

- 5. sınıf seviyesinde Ağın Haykır, H., Kaplan, H., Kıryar, A., Tarakcı, R. ve Üstün, E. (2017) tarafından hazırlanan ders kitabı,
- 6. sınıf seviyesinde Bozkurt, B. Ü. ve Canlı, S. (2017) tarafından hazırlanan ders ve öğrenci çalışma kitabı,
- 7. sınıf seviyesinde Yıldırım, R. (2017) tarafından hazırlanan ders ve öğrenci çalışma kitabı,
- 8. sınıf seviyesinde Arhan, S., Başar, S. ve Demirel T. (2017) tarafından hazırlanan ders ve öğrenci çalışma kitabı.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada, Türkçe Dersi Öğretim Programı ile Ortaokul Türkçe Ders ve Çalışma Kitaplarında değerler eğitimi aracılık eden öğeleri belirlemek için doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217).

Araştırmanın veri kaynağını oluşturan program ile ders ve çalışma kitapları, içerik analizi ile değerlendirilmiştir. “İçerik analizi yoluyla verileri tanımlamaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekleri ortaya çıkarmaya çalışılır” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 259). Bu aşamada, Türkçe Dersi Öğretim Programı (2018) ve Ortaokul Türkçe Ders ve Çalışma Kitapları, değerler eğitimi aracılık edecek öğeleri tespit edebilmek için çeşitli kategorilere ayrılmıştır. Oluşturulan kategorilere uzman görüşüne başvurularak son hâli verilmiştir. Buna göre araştırmada kullanılan program ve ders öğretim malzemeleri, aşağıdaki tabloda gösterilen kategorilerde analiz edilmiştir:

Tablo 1.

Veri Kaynaklarının Analizinde Kullanılan Kategoriler

Veri Kaynağı	Kategori
Türkçe Ders, Öğretim Programı (2018)	Temel yaklaşım
	Genel amaçlar
	Öğrenme alanları

Ortaokul Türkçe Ders ve
Çalışma Kitapları

Tema ve alt temalar

Kazanımlar
Hazırlık çalışmaları
Dinleme ve okuma metinleri
Görseller
Etkinlikler

Bulgular

Türkçe Dersi Öğretim Programında Değerler

Öğretim programı, derslerle ilgili tüm hedeflerin belirlendiği, hedeflere yönelik uygulamaların nasıl yapılacağı anlatıldığı, öğretmenlerin başvuru metni olarak kullanabileceği temel bir kaynak niteliğindedir. Nitelikli, iyi eğitim almış, ahlaklı, saygılı kısacası öz değerlere sahip vatandaşların yetiştirilmesi için programlarda değerlere de yer verilmesi kaçınılmazdır.

Millî Eğitim Bakanlığının değerler eğitimine verdiği öneme istinaden 2018 yılında hazırlanan programda değerler kendine yer bulmuş ancak ayrıntıya girilmemiştir. Ancak önceki yılların programlarıyla karşılaştırıldığında 2005 yılına kadar hazırlanan programlarda değerler ya kendine hiç yer bulamamış ya da bazı muğlak ifadelerle belirtilmiştir. 2005'ten sonra temel alınan yaklaşımın da etkisiyle programda değerlere daha çok yer verilmiştir (Güven, 2014; İdi Tulumcu ve Tulumcu, 2015). Millî Eğitim Bakanlığı da öğretim programlarının "salt bilgi aktaran bir yapıdan ziyade bireysel farklılıkları dikkate alan, değer ve beceri kazandırma hedefli" (MEB, 2018: 3) hazırlandığını ifade etmektedir.

Türk Millî Eğitiminin ve Türkçe Öğretim Programının genel amaçlarına bakıldığında değer içerikli kavramlara ve değer eğitimine vurgu yapıldığı görülmektedir. Değer eğitimi örtük bir şekilde yapılacak olsa bile programın değer eğitimiyle ilgili daha sistematik bir bakış açısına sahip olması ve bunun da aynı ölçüde ders kitaplarına yansıtılması beklenmektedir.

Türkçe Dersi Öğretim Programında (MEB, 2018) değerler birçok bölümde yer edinmiştir. Programın temel yaklaşımı ise "*Türkçe Dersi Öğretim Programı ile basılı ve elektronik ortamlarda dinlediklerini ve okuduklarını anlayan, kendilerini yazılı ve sözlü olarak ifade eden; eleştirel, yansıtıcı ve yaratıcı düşünen, millî, manevi ve evrensel değerlere duyarlı bireyler yetiştirilmesi amaçlanmıştır.*" şeklinde ifade edilmiştir.

Öğretim programlarının genel amaçları arasında "*ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevi değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren bireyler olmaları*" (MEB, 2018) yer almaktadır. Bunun dışında Türkçe Dersi Öğretim Programının özel amaçlarında da sosyal ve millî değerlere vurgu yapılmıştır:

- "*Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi,*
- *Basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme, sorgulama, kullanma ve üretme becerilerinin geliştirilmesi,*
- *Okuduklarını anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerinin ve sorgulamalarının sağlanması,*
- *Millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi,*
- *Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması amaçlanmıştır.*" (MEB, 2018: 8).

Programı (MEB, 2018) değerler eğitimi açısından diğerlerinden farklı kılan en önemli özellik "Değerlerimiz" adıyla ayrı bir başlık açılmasıdır. Bu bölümde değerlerin öğretim programının perspektifini oluşturan ilkelerin toplamı olduğunun üzerinde durulmuş; geçmiş ve gelecek arasında bir köprü görevi gördüğünden bahsedilmiştir. Eğitim sisteminin eğitim gören her bir üyeye uygun ahlaki kararlar alma ve bunları davranışlarında sergileme yeterliliğini kazandırma amacıyla hareket

ettiğinin; sistemin sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı olmadığını, asli görevinin temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek, yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmek olduğunun altı çizilmiştir.

“Eğitim programı; öğretim programları, öğrenme öğretme ortamları, eğitim araç gereçleri, ders dışı etkinlikler, mevzuat gibi eğitim sisteminin tüm unsurları göz önünde bulundurularak oluşturulur. Öğretim programlarında bu anlayışla değerler, ayrı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak görülmemiş; tam aksine bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu olan değerler, öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yer almıştır” (MEB, 2018: 4). Programın bu bölümünden anlaşılacağı üzere Türkçe Dersi Öğretim Programı hazırlanırken değerlerin üzerinde önemle durulmuştur.

Türkçe Dersi Öğretim Programında (2018) yer alan “kök değerler” şunlardır: *Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik*. Bu değerlerin, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de diğer kök değerlerle birlikte ele alınması gerektiği ifade edilmiştir.

Türkçe Dersi Öğretim Programında (2018); “*kazanımlar ve sınırlarını belirleyen açıklamaların, sınıflar ve eğitim kademeleri düzeyinde değerler, beceriler ve yetkinlikler perspektifinde bütünlük sağlayan bir bakış açısıyla hazırlandığı, böylelikle diğer disiplinlerle ve günlük hayatla değerler çerçevesinde bütünleşmiş bir öğretim programı elde edildiği*” belirtilmektedir.

Türkçe Ders ve Çalışma Kitaplarında Değerler

Tema ve alt temalar aracılığıyla

Tematik eğitim, öğrencilerin belirli bir tema üzerinde etraflıca çalışmasını öngören bir eğitim modeli olarak ortaya çıkmıştır (Arhan ve Gültekin, 2013: 6). Türkçe Dersi Öğretim Programında da tema ve alt tema kavramları bulunmaktadır. Bu programa göre hazırlanan ders kitapları da tematik yaklaşıma uygun olarak tasarlanmıştır ve programda belirlenen temalara göre üniteler hazırlanmış, bu temalara uygun metin seçimi, görsel seçimi yapılmıştır.

2018 yılı Türkçe Dersi Öğretim Programı incelendiğinde bazı temaların ve alt temaların doğrudan değer eğitimiyle ilgili olduğu dikkat çekmektedir. Programda verilen temalar ile değer ifade eden kavramlardan bazıları şu şekildedir:

Tablo 2.

Türkçe Dersi Öğretim Programında (2018) Yer Verilen Temalar ile Değer İfade Eden Kavramlar

Tema	Değer İfade Eden Kavramlar
Erdemler	<i>Ahlak, alçakgönüllülük, azim, cömertlik, dayanışma, dostluk, dürüstlük, güven, iyilikseverlik, kardeşlik, merhamet, paylaşma, sabır, sadakat, saygı, sevgi, vefa, vicdanlı olmak, yardımlaşma vb.</i>
Millî Kültürümüz	<i>Aile, bayrak, büyüklerimiz, dinî bayramlar, gelenekler, geleneksel sporlar, insan ilişkileri, kültürel miras, millî bayramlar, Türkçe, vatan, yurdumuz vb.</i>
Millî Mücadele ve Atatürk	<i>Cesaret, fedakârlık, gazilik, kahramanlık, millî egemenlik, millî irade, millî kimlik, millî mücadele, şehitlik, vatanseverlik vb.</i>
Birey ve Toplum	<i>Ana dili, adalet, barış, bireysel farklılıklar, çok dillilik, çok kültürlülük, dayanışma, duygudaşlık, eşitlik, farklılıklara saygı, kardeşlik, komşuluk ilişkileri, kul hakkı, kültürel farklılıklar, misafirperverlik, selamlaşma, vatandaşlık vb.</i>
Hak ve Özgürlükler	<i>Bireysel haklar, demokrasi, din ve vicdan özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, eğitim hakkı, eşitlik, haberleşme özgürlüğü, hakkını savunma, ifade özgürlüğü, inanç hakkı, insan hakları, kişi dokunulmazlığı, merhamet, özgürlükler,</i>

Kişisel Gelişim	<i>seyahat özgürlüğü, temel hak ve özgürlükler vb. Başarı, beceri, çalışkanlık, duygudaşlık, girişimcilik, karar verme, kendini tanıma, öğrenmeyi öğrenme, olumlu düşünme, öz denetim, öz eleştiri, öz güven, öz saygı, sorumluluk, sosyal gelişim, yetenek, yeterlilik, zaman yönetimi vb.</i>
Bilim ve Teknoloji	<i>Bilim insanları, bilim okuryazarlığı, bilişim okuryazarlığı, etik, girişimcilik, haberleşme, hayal gücü, iletişim, keşif ve icatlar, merak duygusu, tasarım, teknoloji, yenilikçilik vb.</i>
Sağlık ve Spor	<i>Adil oyun, beden sağlığı, centilmenlik, dengeli beslenme, hastalıklardan korunma, ilk yardım, öz bakım, ruh sağlığı, sağlıklı beslenme, sağlıklı yaşam, spor kültürü, sportmenlik, temizlik vb.</i>
Doğa ve Evren	<i>Canlılar, çevre, çevrenin korunması, doğa, doğa olayları, hayvanlar vb.</i>
Sanat	<i>Bale, ebru, edebiyat, estetik, estetik duyarlılık, geleneksel sanatlar, gölge oyunu, heykel, mimari, minyatür, müzik, opera, özgünlük, resim, tiyatro, yenilikçi düşünme vb.</i>
Vatandaşlık	<i>Adalet, alın teri, çalışma, emek, eşitlik, görev bilinci, iş birliği, özgürlük, paylaşma, sorumluluk, üretme vb.</i>

Temalar incelendiğinde özellikle “Erdemler” temasının doğrudan değerlerin öğretimiyle ilgili olduğu ancak diğer temalarda verilen konu örneklerinde yine temalardan birçoğuna yer verildiği görülmektedir. Vatan, bayrak, doğa, gelenekler gibi dolaylı olarak değer ifade eden kavramlar olduğu gibi yardımlaşma, sadakat, dostluk, vefa, paylaşma, merhamet, saygı, sevgi, dayanışma, dostluk, çalışkanlık, dürüstlük, cesaret, fedakârlık, eşitlik, özgürlük, sorumluluk, görev bilinci, sanat, estetik gibi doğrudan değer öğretimiyle ilgili de birçok kavrama vurgu yapıldığı görülmektedir.

Programın ve kitapların da bu temalara uygun olarak hazırlandığı, sosyal, kültürel, estetik, toplumsal / siyasal birçok değerlerin alt temalarda olduğu dikkati çekmektedir. Vatan sevgisi, millet sevgisi, bayrak sevgisi, vefa, sadakat, dostluk, yardımlaşma, cesaret, fedakârlık, sorumluluk, bağışlama, paylaşma gibi temalar sosyal değerlerle; sanat, estetik, müzik, resim, tiyatro, doğa gibi temalar estetik değerlerle; vatandaşlık bilinci, eşitlik, özgürlük, görev bilinci, bireysel haklar, insan hakları, gibi temalar siyasal değerlerle doğrudan ilişkili tema örnekleridir.

Kitaplardaki temaları tek tek ele alacak olursak 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında yer alan temalar “Çocuk Dünyası, Millî Mücadele ve Atatürk, Erdemler, Bilim ve Teknoloji, Millî Kültür, Okuma Kültürü, Sağlık, Spor, Doğa ve Evren” olarak sıralanabilir. Özellikle *Erdemler, Millî Kültür* gibi temalarda değerler eğitiminin işlendiği görülmektedir. Bilim, sağlık, doğa temalarının da değerler eğitimiyle ilgili olduğu görülür.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında yer alan temalar ise “Dünya ve Çevre, Millî Mücadele ve Atatürk, Biz ve Değerlerimiz, Bilim ve Teknoloji, Millî Kültürümüz, Sanat ve Toplum, Vatandaşlık Bilinci, Sağlık, Spor ve Oyun”dur. Kılavuz kitapta yer verilen temalara bağlı olarak oluşturulan konularda değerler daha açık görülmektedir.

Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir: Doğa sevgisi, sevgi, saygı, fedakârlık, vefa, arkadaşlık, dostluk, hoşgörü, dayanışma, sözünde durma, merak duygusu, girişimcilik, bilgiyi yayma / paylaşma, üretme, kültürel mirasımız, gelenekler, vatan, bayrak, sanat, çocuk hakları, hak ve özgürlükler, memleket / ülke sevgisi ve evrensel değerler, spor kültürü, sağlık... Özellikle “Biz ve Değerlerimiz” temasında değerler yoğunlaşmaktadır.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında yer alan temalar “Millî Kültür, Atatürk, Okuma Kültürü, Duygular, Doğa ve Evren, Zaman ve Mekân”dır. Diğer kitaplarda 8 temaya yer verilirken bu kitapta 6 temaya yer verilmiştir. Millî Kültür, Duygular, Doğa ve Evren temaları değer eğitiminin yoğunlukta

olduğu temalardır. Atatürk teması da 5 ve 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında olduğu gibi bu kitapta da yer almaktadır. Bu temayla hem tarihî şahsiyetler tanıtılmakta hem de Atatürk'ün çalışkanlık, cesurluk, kahramanlık, vatan sevgisi gibi sahip olduğu değerler üzerinde durulmaktadır. Öğretmen kılavuz kitabında yer verilen alt temalardan da yer verilen değerleri detaylı olarak tespit etmek mümkündür: Türk büyüklerimiz, geleneksel sanatlarımız, kültür değerlerimiz, Atatürk'ün millî ahlak konusundaki görüşleri, Atatürk'ün Türk diline verdiği önem, millî kültür, dostluk, doğayı korumak...

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki temalar ise şöyledir: Okuma Kültürü, Atatürk, Millî Kültür, Kişisel Gelişim, Toplum Hayatı, Zaman ve Mekân. Bu kitapta da 6 temaya yer verilmiştir. Temaların diğer kitaplarla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Millî Kültür, Kişisel Gelişim ve Toplum Hayatı en çok değerlerin bulunduğu temalar olmakla birlikte aslında inceleme kapsamına alınan tüm kitaplarda olduğu gibi bu kitapta da tüm temalarda farklı farklı alt temalarla değerlere doğrudan veya dolaylı olarak vurgu yapıldığı tespit edilmiştir. Değerlerin yer aldığı alt temalardan bazıları şunlardır: Atatürk'ün insan sevgisi ve evrensellik anlayışı, Atatürk'ün akılcılık ve bilime verdiği önem, Türk büyükleri, duygudaşlık, azim ve kararlılık, dayanışma, konukseverlik...

Hazırlık çalışmaları aracılığıyla

Öğrenmenin gerçekleşmesi için bireyin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor olarak hazır olması gereğinden hareketle ders için yapılan hazırlıklar önem taşımaktadır. Ausubel (1960), öğrencinin yeni öğreneceği ders, ünite, konu ile ilgili sahip olduğu ön öğrenmelerin yeni öğrenmeleri kolaylaştıracağını ve öğrenmeyi sağlayacağını ifade etmektedir.

Türkçe dersleri işlenirken ünite başında mutlaka öğrenciyi o üniteye hazırlayacak hazırlık çalışmalarının yer alması gerekmektedir. İncelenen kitaplarda hazırlık çalışmaları kimilerinde ders kitabının başında kimilerinde ise öğretmen kılavuz kitabında belirtilmiş ve öğretmenin buna uygun olarak üniteye başlaması istenmiştir. Temalara ve işlenecek metinlere de bağlı olarak hazırlık çalışmalarının da bazılarında değerlere vurgu yapıldığı görülmektedir.

Örneğin 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Millî Mücadele ve Atatürk temasının altında öğrencilere hazırlık çalışması olarak özgürlüğün onlar için ne anlama geldiğini ifade etmeleri, özgürlük hakkında konuşmaları istenmektedir (s. 54). Bir başka hazırlık çalışmasında ise Atatürk'ün hayatı ve Millî Mücadele hakkında araştırma yapmaları (s. 60), bir diğerinde Millî Mücadele'nin kadın kahramanlarıyla ilgili araştırma yapmaları istenmektedir (s. 48). Bu hem önemli tarihî şahsiyetleri tanımak hem de bağımsızlık, vatan sevgisi, millet olma bilinci gibi konularda bilgi edinmelerini sağlayacaktır.

Erdemler temasının altında yer alan başka bir hazırlık çalışmasında ise birlik, beraberlik ve dayanışma değerleri verilerek öğrencilerden bu değerlerle ilgili atasözlerini araştırmaları istenmiştir (s. 72). Yine atasözleri üzerinden devam edilmiş ve "Sabır acıdır, meyvesi ..." şeklinde atasözü yarım verilmiş öğrencilerden bunu tamamlamaları ve sabır değeri üzerine düşünmeleri, bunun üzerinde sınıfta konuşmaları istenmiştir (s. 88). Aynı tema altında yer alan farklı bir hazırlık çalışmasında ise "İyilik eden iyilik bulur." atasözünden ne anladıkları sorulmuş, bir iyilik yaptığınızda ya da size iyilik yapıldığında nasıl hissediyorsunuz, diye sorulmuştur (s. 94). Böylece iyilik değerini hayatla ilişkilendirerek üzerinde düşünmeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı incelendiğinde hazırlık çalışmalarına çok az yer verildiği görülmektedir. Bu yüzden değerlerle ilgili çalışmalar da sınırlıdır. Millî Mücadele ile ilgili ünite "Vatan sözcüğünün düşündürdükleri nelerdir?, Vatan sevgisi nedir?, Neden bu duyguyu yaşarız?, Toplumdaki bireylerin vatan sevgisi taşıması önemli mi?" gibi sorular öğrencilere sorularak onların vatan sevgisi üzerinde düşünmeleri sağlanmaya çalışılmıştır (s. 65).

6. sınıf seviyesinde hazırlık çalışmaları genellikle Öğretmen Kılavuz Kitabında bulunmaktadır. Ön çalışma ismiyle verilen bu bölümde saygı değerini kazandırmak amacıyla öğrencilerin büyüklere saygı göstermek ve onlarla nasıl konuşulacağı hususunda sohbet etmeleri istenmektedir (s. 105). Başka birinde ise öğretmenlerden Bacon'ın "Bilgi güçtür." sözünün yanı sıra Balzac'ın "Bilginin efendisi olmak için çalışmanın uşağı olmak şarttır." sözünü de anımsatarak; öğrencilere "bilgi insanı nasıl güçlü kılar, bilginin efendisi olmak ne demektir" gibi bilgi üzerinde düşünmelerini sağlayacak

sorular yöneltmeleri istenmektedir (s. 140). Burada bilgi ve çalışkanlık değerlerine vurgu yapıldığı görülmektedir.

7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabında temaya hazırlık bölümleri bulunmasına rağmen detaylandırılmadığı için değer ifade eden etkinliklere rastlanılmamıştır. Öğretmen Kılavuz Kitabında ise hazırlık çalışmaları derse hazırlık ve metne hazırlık diye ikiye ayrılmıştır. Her iki bölümde de değer kazandırmaya yönelik çalışmalara yer verildiği tespit edilmiştir. Örneğin birinde önce öğretmenden öğrencilere birlik olma ve yardımlaşma kelimelerinin anlamlarını, sonra da bu kelimelerin neler çağrıştırdığını sormaları istenmiştir. Bu değerlerin edinimi amacıyla öğrencilerin gazete, dergi, kitap gibi kaynaklardan birlik olma ve yardımlaşma değerleriyle ilgili metinler, karikatürler getirmeleri, konuya dair şiir ezberlemeleri istenmektedir (s. 136).

Benzer bir hazırlık çalışmasında da öğrencilerden bu kez yurt sevgisini anlatan masallar, yazılar, resimler veya fotoğraflar getirmeleri istenmiştir. Daha sonra televizyonda, gazetede yurt sevgisi ve özlemiyle ilgili haberleri not alıp sınıfta arkadaşlarıyla bu haberler üzerinde konuşmaları istenmiştir (s. 155). Temizlik, çevresindeki canlı ve cansız varlıklara değer verme, doğa sevgisi gibi değerler için ise öğrencilere derse hazırlık aşamasında “Çevremizi korumak için neler yapmalıyız?”, “Çevremizi kirletmenin ne gibi sonuçları olur?”, “Temiz bir çevre gördüğünüzde neler hissediyorsunuz?” tarzında sorular sorulabileceği kılavuz kitapta belirtilmektedir (s. 166).

8. sınıf seviyesinde ise hazırlık çalışmalarına genellikle Öğretmen Kılavuz Kitabında yer verilmiştir. Kitapta “derse hazırlık” ve “metne hazırlık” olmak üzere iki bölüm yer almaktadır. 2. tema olan Atatürk temasında değerler Atatürk’le bağdaştırılarak öğretilmeye çalışılmıştır. Derse hazırlık için öğrencilerin Atatürk’ün vatan, millet, insan veya çocuk sevgisi ile ilgili anılarını ve sözlerini araştırıp gelmeleri istenmiştir. Sonra da bunları sınıfta okuyarak kendilerinde uyandırdığı duyguları arkadaşlarıyla paylaşmaları beklenmektedir (s. 76).

Başka bir hazırlık çalışmasında ise öğrencilerin birlik, beraberlik, dayanışma değerlerini kazanmaları beklenmektedir. Bu amaçla bu değerlerin geçtiği hikâye, fabl veya destan okumaları, okuduklarını arkadaşlarıyla paylaşmaları istenmektedir. Daha sonra da “Bir elin nesi var, iki elin sesi var. Baş başa vermeyince taş yerinden oynamaz. Birlikten kuvvet doğar.” gibi birkaç atasözünü öğretmenlerin tahtaya yazması ve öğrencilerin bunlar hakkında konuşması istenmektedir (s. 182).

Bunun dışında 8. sınıf seviyesinde değerler aktarımı açısından temaya hazırlık çalışmaları da önem kazanmaktadır. Bu tema altında yardımseverlik değeri için öğrencileri depremden, heyelandan zarar gören, sel felaketine uğrayan insanlara yardım kampanyası vb. konularından birini seçip araştırma yapmaları ve konuyla ilgili bir afiş tasarımları beklenmektedir (s. 178).

Dinleme ve okuma metinleri aracılığıyla

Pek çok alan için zengin malzeme içeren eserler, değer aktarımında da etkin rol oynaması noktasında önem taşımaktadır. Ders kitaplarında yer alan metinler okuma / serbest okuma ve dinleme / izleme metinleri olarak iki türlü incelenebilir. Yapılan incelemede Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında bulunan metinlerin birçoğunda değerlere yer verildiği görülmüştür. Örneğin 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında “Bilmeyen Var Mı?” (s. 40) isimli metinde İstiklal Marşını öğrenmeye çalışan bir çocuk kahraman ele alınır. Metin içeriğinde “vatan sevgisi, bağımsızlık, özgürlük, birlik beraberlik” gibi birçok değeri yansıtan bölümler yer almıştır.

Bahsi geçtiği şekilde “Mustafa Kemal’in Kağnısı (s. 48), 15 Temmuz (s. 54), Dersimiz Atatürk (s. 60)” metinlerinde de değerlerimiz vurgulanmaktadır. Ayrıca metinlerde önemli tarihî şahsiyetler ön plana çıkarılmış, öğrencilerin rol modeller aracılığıyla bu değerleri kazanmalarına yardımcı olmaya çalışılmıştır. “Karagöz ile Hacivat – İncelik (s. 78)” metni görgü kuralları, nezaket değerleri; “Adsız Çeşme” metni iyilik, yardımseverlik; “Sağlıklı Yaşıyorum” metni sağlık, temizlik, kişisel bakım; “Uzayda Bir Gün” (s. 104) ve “Bir Dâhiyle Konuşmak” (s. 118) isimli metinler ise bilgi, olaylara çok yönlü bakabilme, bilimsel düşünme, hayal gücü kuvvetli olma, merak duyabilme gibi değerlerin vurgulanması bakımından önemlidir.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında da yine değer aktarımının yoğun olarak metinler aracılığıyla yapıldığı anlaşılmaktadır. “Canyoldaşıma Mektuplar” (s. 26), “Vatan Yolunda” (s. 27), “Memleket İsterim” (s. 76) metinleri ile vatan sevgisi, bayrak sevgisi, bağımsızlık; “Biz Dünya Çocukları” (s. 30) ile

barış, sevgi; “Annem” (s. 32) ile anne sevgisi, fedakârlık, saygı, vefa; “Ant” (s. 35) ile dostluk, sevgi, “İnsana Saygı” (s. 37) ile barış, saygı, sevgi; “Hayvan Dostlarımız ve Biz” (s. 72) ile hayvan sevgisi değerleri kazandırılmak istenmiştir. 6. sınıfta yoğun olarak işlenen değerlerin sevgi olduğu dikkat çekmektedir.

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında değer aktaran metinlerin iki tema altında yoğunlaştığı görülmektedir. “Görgü” (s. 23) metninde saygı, sevgi, yardımlaşma; duygular temasında bulunan “Dört Ahbaplar” (s. 66) metninde dostluk; “Samimi Olmak” (s. 74) metninde ise dostluk, sevgi, dürüstlük, güvenilir olmak değerlerinin üzerinde durulmuştur. Doğa ve Evren temasında ise “Bundan Başka Dünya Yok” (s. 85) ve “Ağaç Diyor Ki” (s. 87) isimli metinlerde çevre bilinci, doğa sevgisi değerleri işlenmiştir.

Diğer seviyelerde olduğu gibi 8. Sınıf seviyesinde de Türkçe Ders Kitabında değerlerin öğretilmesi için en çok tercih edilen malzeme, okuma metinleridir. Atatürk temasında birçok farklı değer Atatürk’ün örnek olmasıyla benimsetilmeye çalışılmaktadır. “İşte Onun Evrensellik Anlayışı”nda (s. 24) barış, sevgi; “Onuncu Yıl Nutku”nda (s. 26) azim, çalışkanlık, birlik beraberlik, vatan sevgisi, bilim, güzel sanatlara sevgi; “Atatürk ve Bilim”de (s. 28) bilimsellik, “Atatürk’te Millet Sevgisi”nde (s. 31) çalışkanlık, sevgi, birlik, beraberlik değerleri ilk göze çarpan değerlerdir. Kişisel Gelişim temasında yer alan “Empati ile Yaşamak” (s. 52) adlı metinde duygudaşlık, sevgi, saygı, dostluk; “Karanfiller ve Domates Suyu” (s. 56) ve “Hellen Keller” (s. 64) metninde ise çalışkanlık, azim ve sabır değerleri işlenmektedir.

Toplum Hayatı teması da değerlere sıklıkla yer verilen bölümlerden bir tanesidir. Bu bölümde yer alan “Misafirliklerimiz” (s. 74) metninde misafirperverlik; “İmece” (s. 78) metninde Türk milletinin insani değerlerini sevme (misafirperverlik, imece vb.), çalışkanlık, yardımseverlik, birlik beraberlik; “Tasmalı Güvercin” (s. 82) metninde ise dostluk, yardımseverlik değerleri tespit edilmiştir.

Görseller aracılığıyla

Değerler eğitiminde de görsellerden faydalanılabilir. İncelenen ders kitapları ve çalışma kitaplarında kullanılan birçok görselde değerler, öğrencilere sezdirilerek de olsa gösterilmeye çalışılmıştır. Kitaplar incelendiğinde özellikle bazı değerlerin daha sıklıkla ön plana çıkarıldığı görülmektedir. Örneğin öğrencilere vatan, millet ve bayrak sevgisini kazandıracak ya da Türk büyüklerini tanıttak bir çok görsel kitaplarda yer almaktadır. Daha ayrıntılı olarak kitaplar incelenecek olursa 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Atatürk (s. 38), Ömer Halisdemir (s. 54), Türk bayrağı taşıyan insanların resimleri (s. 54-55) karşımıza çıkmaktadır.

Tarih ve kültürümüzde yer edinmiş ünlü kişilerin yer verildiği birçok görsel de kitaplarda dikkat çeken öğelerdendir. Böylece hem bu kişileri ve Türk kültürünü tanıtmak hem de öğrencilerin Türk büyüklerini tanıması, onlara saygı göstermesi ve geçmişte ve günümüzde başardıklarıyla kendilerine ders çıkarmalarını sağlamak amaçlanmaktadır. Ders kitaplarında bu anlamda yer bulan Karagöz ile Hacivat (s. 78, 79-80), Yunus Emre (s. 99) Dede Korkut Hikâyelerinde yer alan karakterlerin çizimleri (s. 153) gibi tarihî karakterlerimiz ve şahsiyetlerimiz; Oktay Sinanoğlu (s. 119), Jale İnan, Cahit Arf, Aziz Sançar (s. 121) gibi önemli bilim insanlarımız da bu hususta önem arz etmektedir. Yine kitaptaki Mevlana görselinde (s. 97) Mevlana Celalettin Rumi’nin “cömertlik, yardımseverlik, şefkat ve merhamet duyma, hoşgörü, anlayış ve sabır, tevazu, alçakgönüllülük, dosdoğru olmak” gibi değerleri öğütleyen sözleriyle birlikte yer verilmesi dikkat çekici ve değerler öğretimi açısından önemlidir.

Şekil 1. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Verilen Değerler İçerikli Görsel Örneği: Mevlana Celalettin Rumi ve Sözleri

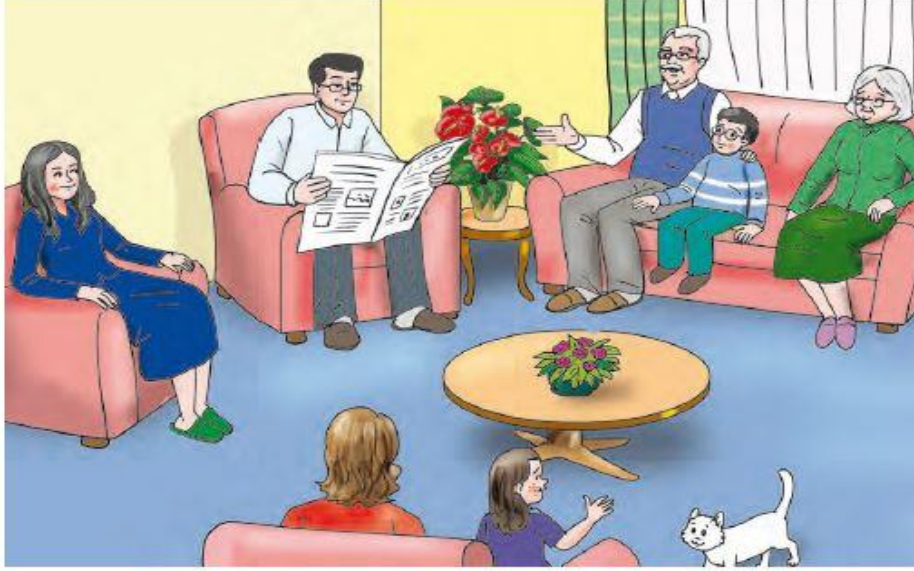
Bunlarla birlikte Türk millî kültürünü yansıtan Türk müzik aletleri, Türk sporlarıyla ilgili görseller de hem Türk kültürünü yansıtmaları açısından hem de spor, müzik gibi sanat dallarıyla iç içe olma değerlerini kazandırması açısından önem arz etmektedir. Millî kültürle ilgili fotoğraflara 6. Sınıf Türkçe Ders ve Çalışma Kitabında da yoğun olarak yer verilmiştir: Çini eserleri, Karagöz Hacivat, bayrak, güreş, semazen, camiler, tarihî kültürel mekânlar... Bunlar da Türk kültürünü benimseme, tarihî eserleri sevme ve onları korumanın gerekliliğine inanma gibi değerler kazandırması bakımından önem arz etmektedir.

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında değerlerle ilgili en dikkat çeken görsel Biz ve Değerlerimiz teması altında yer alan değer ağacı görselidir (s. 30). Ağaç şekilde tasvir edilen bir şemada “dostluk, merhamet, paylaşma, saygı, sevgi, çalışkanlık, sözünde durma, yardımlaşma, vefa” değerlerine yer verilmiştir. Bunun dışında kitapta yer alan evladına sevgiyle bakan anne çocuk resimleri de evlat sevgisi, merhamet değerlerini yansıtmaları bakımından önemlidir.

Şekil 2. 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Verilen Değerler İçerikli Görsel Örneği: Biz ve Değerlerimiz

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında yer alan büyük mutlu aile tablosu niteliğindeki görseller (s. 76, 83) sevgi ve aile birliğine önem verme; sohbet eden dostlarla ilgili görseller sevgi ve dostluk (s. 74, 75, 78); köpeğiyle koşan mutlu bir kız görseli (s. 82) ise hayvan sevgisi, hayattan tat almak değerleri için örnek verilebilir.

Şekil 3. 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Verilen Değerler İçerikli Görsel Örneği: Mutlu Kalabalık Aile Tablosu

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında oldukça geniş bir sayfa aralığında yer verilen Atatürk resimleri (s. 23-34 arası) Türk büyüklerine saygı değeri; misafirlğe gelmiş ailelerin bir arada olduğu görseller ile misafirperverlik (s. 74-76); imece usulü beraber çalışan insanların canlandırıldığı görseller birlik beraberlik, çalışkanlık (s. 79) değerlerini yansıtmaları bakımından önem arz etmektedir.

Şekil 4. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Verilen Değerler İçerikli Görsel Örneği: İmece Usulü Çalışan Halk

Etkinlikler aracılığıyla

Öğretim programlarında belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi için ders kitaplarında ve çalışma kitaplarında etkinliklere yer verilmektedir. Etkinlikler, öğrenci merkezli bir anlayış temel alınarak hazırlanmakta, öğrencilerin sınıf içerisinde gerekse birbirleriyle tartışarak, sorgulayarak öğrenmesi

sağlanmaya çalışılmaktadır. Böylece öğrencilerin derse etkin bir şekilde katılması, fikirlerini özgürce ifade etmeleri, konuya olan ilgi ve merakın artması, öğrenme güçlüklerinin tespit edilmesi gibi birçok fayda sağlanmış olacaktır. Türkçe derslerinde de sıklıkla kullanılan etkinlikler dersin özel amaçları dışında değer aktarımı için temel oluşturmaktadır. Öğrencilerin kitaplarında yer alan etkinlikleri yaparken belirlenen değerler hakkında düşünceleri, sorgulamaları, arkadaşlarıyla tartışmaları değerlerin içselleştirilmesi açısından önemlidir.

Yapılan incelemede 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Millî Mücadele ve Atatürk temasının altında verilen etkinliklerin birçoğunun benzer değerler üzerine odaklandığı görülmüştür. Çanakkale Savaşı (s. 68), Kurtuluş Savaşı (s. 47, 48, 53, 59, 60, 63), 15 Temmuz (s. 54, 58, 59), İstiklal Marşının kabulü (s.46-47) gibi tarihî önem arz eden günlerimizle ilgili etkinliklerle öğrencilere hem bunların önemi, tarihteki yeri anlatılmaya çalışılmakta, hem de özgürlük, bağımsızlık, vatan sevgisi, cesaret, fedakârlık, millî irade, bayrak sevgisi gibi değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır.

5. sınıf Türkçe Ders Kitabında erdemler temasının altında yer alan bir etkinlikte dostluk, sevgi, birlik olma gibi değerlerle ilgili atasözlerine yer verilmiştir (s. 92). Bir diğer etkinlikte öğrencilerden sabır, dürüstlük, sevgi, saygı, dayanışma, iyilikseverlik, paylaşma, yardımlaşma değerlerini kullanarak hikâye yazmaları istenmiştir (s. 93). Benzer bir etkinlikte ise Mevlana'nın cömertlik, yardımlaşma, tevazu, alçakgönüllülük, hoşgörü, şefkat, merhamet gibi konulardaki öğütlerine yer verilmiş, bu öğütlerden biriyle ilgili yazı yazmaları istenmiştir (s. 97-98). Bir diğerinde nezaket ve görgü kurallarıyla ilgili afiş hazırlama etkinliği yer almaktadır (s. 77).

Aynı kitapta iyilik ve yardımlaşma değerleriyle ilgili "Adsız Çeşme" metninin etkinliklerinde ise Anadolu'da hayır için yaptırılan çeşmelerin üzerinde yazan yazılardan, Türk kültüründe önemli bir yeri olan kuş evlerinden, sadaka taşlarından bahsedilmiştir (s. 95-97). Bir başka etkinlikte ise okuma metni aracılığıyla ulaşılabilecek değer ifade eden kavramların işaretlenmesi istenmiştir (s. 89).

1.ETKİNLİK Okuduğunuz metinde aşağıdaki değerlerden hangilerine ulaşılabilir? İşaretleyiniz.

PÜF NOKTASI

- sabır
- dürüstlük
- sevgi
- saygı
- dostluk
- güven

Nevşehir'in ilçesi Avanos, çömlekçilikle tanınmış bir ilçemizdir. Çömlekçi Heykeli, Avanos

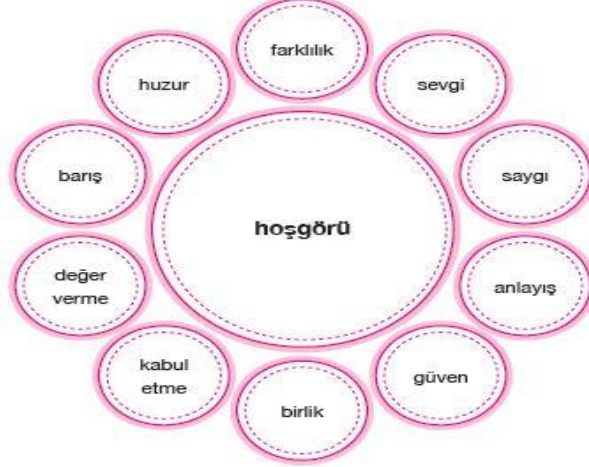
Şekil 5. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Verilen Değerler İçerikli Etkinlik Örneği

Benzer etkinlikler 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabında da aynı tema altında devam etmektedir. Bir etkinlikte Millî Mücadele Dönemi'ne ilişkin buldukları kaynakları toplamaları, topladıkları bilgiler ışığında bir gazete/dergi çıkarmaları istenir (s. 52). Bir başkasında Atatürk'le ilgili izledikleri filmlerden, okudukları kitaplardan notlar almaları, bildiklerini ve duygularını yazmaları istenir (s. 55). Millî Mücadele'de halkın yaptığı yardım ve fedakârlıkları anlatmaları istenir (s. 73, 85, 88). Böylece vatan ve millet sevgisi, bağımsızlık, birlik ve beraberlik, yardımlaşma, fedakârlık gibi değerler pekiştirilmeye çalışılmaktadır.

6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabında Biz ve Değerlerimiz teması altında değerlerle ilgili etkinlikler yoğunluk kazanmaktadır. Bir etkinlikte hoşgörü kavramının ilişkili olduğu değerler bir görselde verilerek metni dinlerken bu kavramların geçtiği cümleleri not almaları istenmektedir (s. 120). Bir başka etkinlikte ise sevgi, saygı, barış gibi sözcüklerin anlamını sözlükten bulup cümle kurlmaları istenmiştir (s. 121).

2. Etkinlik Dinlerken not alalım!

Aşağıdaki şekli inceleyelim ve hoşgörü kavramının hangi kavramlarla ilişkili olduğuna dikkat edelim. Daha sonra öğretmenimizin dinleteceği metni dinlerken bu kavramların geçtiği cümleleri yan sayfadaki kartlara not alalım.

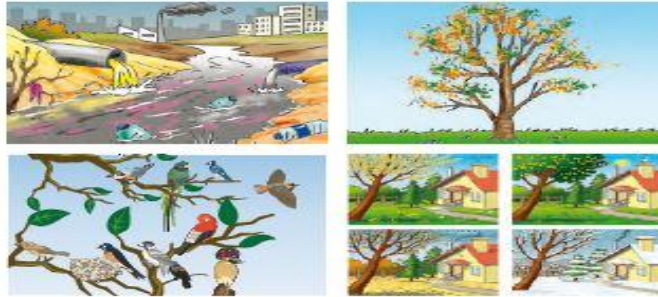

Şekil 6. 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabında Yer Verilen Değerler İçerikli Etkinlik Örneği

7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabında da değer aktarımı için temel oluşturan etkinlikler bulunmaktadır. Bir temaya hazırlık etkinliğinde, doğa ve çevre temizliği ile ilgili görseller verilmiş; bunlarla ilgili olarak hazırlanan ve cevaplanması beklenen sorularda “çevre dostu olmak, çevreyi korumak, hayvanseverlik, temizlik” gibi değerler ön plana çıkarılmıştır (s. 110).

5. TEMAYA HAZIRLIK

Aşağıdaki görselleri inceleyiniz ve görsellerden de yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Çevremize karşı sorumluluklarımız nelerdir?

2. Ağaçlara karşı nasıl davranmalıyız? Niçin?

3. Göç eden kuşları görünce neler hissedersiniz?

4. En çok hangi mevsimi seversiniz? Niçin?

Şekil 7. 7. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabında Yer Verilen Değerler İçerikli Etkinlik Örneği

Kitapta yer alan bir başka etkinlikte öğrencilerden bir Türk büyüğünü araştırıp hayatını kendi cümleleriyle yazmaları istenmektedir (s. 14). Bu etkinlik Türk milletini yücelten Türk büyüklerine saygı duyma ve tarihine değer verme açısından önemlidir. Bir diğer etkinlikte ise öğrencilere erdemli olmak, sosyal adalet gibi değerleri işleyen bir metin okutularak metne başlık bulmaları istenmiştir (s. 106). Çevre bilincinin, doğa sevgisinin ve sorumluluk duygusunun kazandırılması amacıyla “Çevremize karşı sorumluklarımız nelerdir?”, “Ağaçlara karşı nasıl davranmalıyız?” gibi sorular yöneltilmektedir (s. 110). Bir başka etkinlikte de yine bu değerler üzerinde düşünmelerini sağlamak adına “Yetkili biri olsaydınız çevrenin korunması için neler yapardınız? Düşüncelerinizi rapor şeklinde yazınız.” denilmiştir (s. 113).

Değer eğitimi tema değerlendirme bölümlerinde de işlenmiştir. Bu bölümde yardımlaşma ve komşuluk değerlerini anlatan “Komşuluk” adlı bir metine yer verilmiş sonrasında öğrencilerden “Komşulardan beklediğimiz yardımlar neler?”, “Hangi durumlar komşunun komşuya yardımını zorunlu kılıyor?” gibi soruları cevaplamaları istenmiştir (s. 32).

8. Sınıf Öğrenci Çalışma Kitabında yer alan etkinliklerin de metinlere bağlı olarak aynı değerler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bir etkinlikte Atatürk’ün kişilik özellikleri ve bu özelliklerini yansıtan bazı sözleri verilmiştir. Bu sözlerle ilgili olan kişilik özelliklerini eşleştirmeleri beklenmektedir. Verilen kişilik özelliklerinin bir kısmı yine önemli değerleri ifade etmektedir: barışsever, birleştirici, bütünleştirici, kararlı, mücadeleci, vatansever, idealist, açık sözlü (s. 43). Farklı bir etkinlikte ise Atatürk temasında yer alan kısımda öğrencilerin Atatürk’ün vatan, millet ve insan sevgisini konu alan bir yazı yazmaları istenmektedir (s. 38).

Şekil 8. 8. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabında Yer Verilen Değerler İçerikli Etkinlik Örneği

Etkinliklerin içerisinde de örnek metinler kullanılarak öğrencilerin bazı değerleri kazanmaları istenmektedir. Örneğin bir etkinlikte imeceyle ilgili haber metnine yer verilmiş ve bu metinden hareketle öğrencilerin duygu ve düşüncelerini anlatan deneme yazmaları istenmiştir (s. 114). Burada birlik beraberlik ve yardımlaşma değerleri dikkat çekmektedir. Benzer bir etkinlikte ise “Tilki ile

Leylek” hikâyesi verilmiş, bu metinden hareketle misafirlikle ilgili deneme yazmaları istenmiştir (s. 119). Yine misafirperverlik değeriyle ilgili olmak üzere farklı metinler çalışma kitabında verilmiş ve öğrencilerin düşünceyi geliştirme yollarından hangilerinin kullanıldığını tespit etmeleri istenmiştir (s. 118). Bir yazma etkinliğinde ise duygudaşlık değeri ile ilgili hikâye yazma çalışmasına yer verilmiştir (s. 89).

Tartışma ve Sonuç

Eğitim sistemi içerisinde Türkçe dersleri, değerler eğitimi bağlamında diğer alanlarla benzeri yükümlülüklerle sahip olmakla birlikte özellikle ana dili eğitimi ve temel kültürel değerlerin aktarımı sağlanması açısından önem arz etmektedir. Türkçe dersinin temel kaynaklarını oluşturan metinlerde, değerlerin zaman zaman açık bir dil ile iletilmesi, zaman zaman atasözleri, deyimler ve yaşanmış olaylar üzerinden örneklemelerle açıklanmış olması; kimi zaman da özellikle kurmaca eserlerde kahramanların dikkat çeken özellikleri ile değer vurgusu yapılması, değer aktarımı bakımından eserlerin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Çalışma kapsamında ele alınan Türkçe Dersi Öğretim Programı (1-8. Sınıflar, 2018) ile Ortaokul Türkçe Ders ve Çalışma Kitaplarına genel olarak bakıldığında değerler eğitiminin hissedilir derecede dikkate alındığı, çeşitli yollarla değer aktarımı sağlandığı görülmüştür. Programda değerler, temel alınan yaklaşımdan amaçlara kadar birçok kısımda yer edinmiştir. Özellikle programda yer alan “Değerlerimiz” başlığı Türkçe dersi açısından oldukça önemlidir. Programda; kazanımlar ve sınırlarını belirleyen açıklamaların, sınıflar ve eğitim kademeleri düzeyinde değerler, beceriler ve yetkinlikler perspektifinde bütünlük sağlayan bir bakış açısıyla hazırlandığı ileri sürülmüş ve yapılan incelemede de buna uygun tasarım yapıldığı gözlenmiştir. Böylelikle de bahsi geçtiği üzere diğer disiplinlerle ve günlük hayatla değerler çerçevesinde bütünleşmiş bir öğretim programı elde edilmiştir.

Programda özellikle “*Millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi*” ve “*Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması amaçlanmıştır*” (MEB, 2018: 8) maddeleriyle ön plana çıkarılan değerler, ders kitaplarında da bu amaçlara hizmet eden temalar, alt temalar, dinleme ve okuma metinleri, görseller ve etkinliklerle somutlaştırılmıştır.

Konu ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda geçmiş dönemlerden günümüze dek değerler öğretiminin ağırlığının her ne kadar istenen seviyeye ulaştırılamasa da adım adım ilerletildiğine işaret etmektedir (Bk. Şen, 2008; Somuncu, 2008; Parlakyıldız, 2009; Karagöz, 2009; Ekinci Çelikpazu ve Aktaş, 2011; Doğan ve Gülüşen, 2011; Kaygana, Yapıcı ve Aytaç, 2013).

Özellikle tematik eğitim yaklaşımının gereği üzere hazırlanan ders ve öğrenci çalışma kitaplarında, Türkçe Dersi Öğretim Programında da öne çıkarılan tema ve alt temalarla paralel olarak içerik düzenlemesi yapıldığı tespit edilen örneklerde görülmüştür. Tek başına “değerlerimiz” temasının yanında kitapların geneline yayılan tema ve alt temalarda “Türk büyüklerine saygı, sevgi, dostluk, çalışkanlık, bilimsellik, sabır, duygudaşlık, yardımseverlik, bayrak sevgisi, vatan sevgisi” değerlerinin sıklıkla vurgulandığı görülmektedir. Bir başka deyişle kitaplar, programda belirtilen temalara uygun şekilde hazırlanmış ve değerler, bahse konu temalara bağlı olarak işlenmiştir. Sınıflar arasında değerler açısından anlamlı bir yükseliş olmadığı da dikkati çekmektedir.

5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeylerinin her birinde ayrı ayrı yapılan incelemede hazırlık çalışmalarının kimi zaman Öğretmen Kılavuz Kitaplarına bırakılmış olması ve sınıf seviyesi yükseldikçe arttığı gözlemlenmiştir. Ancak hazırlık çalışmaları dâhil kitapların her boyutuyla değerler aktarımına hizmet ettiğini söylemek yerinde olacaktır.

Dinleme ve okuma metinlerinin değerler bağlamında incelenmesi, başlı başına bir içerik analizine tabi tutulması ve ayrı bir çalışma oluşturacak mahiyette yoğun olması dolayısıyla bu çalışmada genel olarak metinlerin odaklandığı temalar ve metinleri destekleyen görsel ve etkinlikler yardımıyla değerlendirme yapılmıştır. Yapılan incelemede ders ve çalışma kitaplarındaki dinleme ve okuma metinlerinde yoğun olarak tarihî şahsiyetler ve Türk tarihinin önemli dönemleri ile tarihî ve kültürel değerlerin ön plana çıkarılması, günümüz toplum yapısını etkileyen teknolojik gelişmelere

dikkat çekilerek yenileşme, bilimsellik gibi değerlerin anımsatılması, Türk toplum yaşantısının temelini oluşturan sevgi, saygı, dürüstlük, yardımlaşma, misafirperverlik, birlik beraberlik, vatan sevgisi gibi değerlerin tüm kademelerde sıkça ön plana çıkarılması yoluyla değerler aktarımının sağlandığı saptanmıştır.

Ders öğretim materyalleri arasında kitapları içerik bağlamında özellikle alt kademelerde destekleyen önemli unsurlar olarak, görsellerin de gerek program amaçları gerekse dersin hedefleri doğrultusunda metinleri değerler kategorisinde destekler nitelikte olduğu söylenebilir. Teknik bağlam harici tutularak dinleme ve okuma metinlerindeki içerikle bağlantılı olarak değerlerin öğretilmesi konusunda destekleyici görseller kullanıldığı görülmüştür.

Son olarak öğretim programlarında belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi için ders kitaplarında ve çalışma kitaplarında yer bulan etkinlikler incelendiğinde, her bir etkinliğin tema, alt tema ve metinlerle bağlantılı bir şekilde, bunlarda yer verilen değerleri pekiştirici işlev üstlendiği görülmüştür. Özellikle öğrenci çalışma kitaplarında, ders kitaplarında ve öğretim programında en sık vurgulanan değerleri hissettirir ölçüde öğrencileri düşündüren, değerlerimizi ön plana çıkaran atasözleri ve deyimlerle bağlantı kurmasını sağlayan, kavramlar arasında bağ kurarak yaratıcı yazmaya teşvik eden etkinliklerden oluştuğu görülmüştür. Ayrıca genel olarak bakıldığında kitaplarda yer verilen dört temel beceriyi esas alan etkinlikler içerisinde ağırlıklı olarak yazma ve konuşma etkinlikleri ile okuma metinlerinde değerlerin ön plana çıkarıldığını söylemek mümkündür.

Kaynaklar

- Ağın Haykır, H., Kaplan, H., Kıryar, A., Tarakcı, R. ve Üstün, E. (2017). *Ortaokul Türkçe 5 ders kitabı*. İstanbul: MEB.
- Albayrak, F. (2017). *Köktürk ve Uygur Dönemi Eserlerindeki Değerler ve Bu Değerlere İlişkin Öğretmen Adaylarının Görüşleri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Arhan, S. ve Gültekin, İ. (2013). Türkçe dersi ilköğretim programlarında benimsenen tematik yaklaşımın metin seçimine etkileri yönünden değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 199, 5-31.
- Arhan, S., Başar, S. ve Demirel T. (2017a). *İlköğretim Türkçe 8 ders kitabı*. MEB.
- Arhan, S., Başar, S. ve Demirel T. (2017b). *İlköğretim Türkçe 8 öğrenci çalışma kitabı*. MEB.
- Aşıcı, M. (2006). Öğrenme anlayışlarının ışığında ders kitabı hazırlama Türkçe örneği. *Konu alanı ders kitabı incelemesi* (2. Baskı). Ö. Demirel ve K. Kiroğlu (Ed.), Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Ausubel, D. (1960). The use of advance organizers in the learning and retention of meaningful verbal material. *Journal of Educational Psychology*, 51, 267-272.
- Bozkurt, B. Ü. ve Canlı, S. (2017a). *İlköğretim Türkçe 6. sınıf ders kitabı*. Ankara: Başak Yayınları.
- Bozkurt, B. Ü. ve Canlı, S. (2017b). *İlköğretim Türkçe 6. sınıf öğrenci çalışma kitabı*. Ankara: Başak Yayınları.
- Doğan, B. ve Gülüşen, A. (2011). Türkçe ders kitaplarındaki (6–8) metinlerin değerler bakımından incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 75-102.
- Ekinci Çelikkpazu, E. ve Aktaş E. (2011). MEB 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin değer iletimi açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 6(2), 413-424.
- Güngör, E. (2000). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Ötüken.
- Güven, A. Z. (2014). *Değerler eğitimi ve Türkçe derslerinde değerlerin kullanımı*. Konya: Palet.
- İdi Tulumcu F. ve Tulumcu F. M. (2015). İlköğretim ikinci kademe Türkçe dersi programlarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13 (29), 535-560.
- İşeri, K. (2011). Türkçe ders kitaplarında resimler. H. Ülper (Ed.), *Türkçe ders kitabı çözümlenmeleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Karagöz, B. (2009). *Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre İlköğretim 6 ve 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Değerlerin İncelenmesi (Muğla İli Örneği)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Kaygana, M., Yapıcı, Ş. ve Aytan, T. (2013). Türkçe ders kitaplarında değer eğitimi. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*, 6(7), 657-669.

- Korkmaz, A. (2013). Değerler sosyolojisi. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 7(14), 28-51.
- Köktürk, M. (2006). *Kültür bilimi yazıları*. Ankara: Hece.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2010). *2010/53 sayılı ilk ders genelgesi*. İnternette 12.01.2017'de http://www3.turkegitimsen.org.tr/konsol/upload_doc/duyuru/ilkdersgenelgesi_2010_53.pdf adresinden alınmıştır.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2018). *Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara. İnternette 15.01.2017'de <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=222> adresinden alınmıştır.
- Morris, C. (1956). *Varieties of human value*. Chicago: The University of Chicago.
- Özçelik, E. ve Yıldırım, S. (2002, Mayıs). *Web destekli öğrenme ortamlarında bilişsel araçların kullanımı: bir durum çalışması*. Uluslararası Açıkta ve Uzaktan Eğitim Sempozyumunda sunulmuş bildiri. Eskişehir, Anadolu Üniversitesi.
- Parlakıldız, H. (2009). İlkokul ikinci devrede Türkçe ders kitaplarındaki moral değerlere kısa bir bakış (1948-1968 yılları arası). *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, XXII (1), 245-262.
- Somuncu, S. (2008). *İlköğretim 7. sınıf Türkçe ders kitabındaki edebî metinlerin temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Şen, Ü. (2008, Mart). *Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletmiş olduğu değerler açısından incelenmesi*. KKC: Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Sempozyumunda sunulmuş bildiri.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (9. Baskı)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, R. (2017a). *İlköğretim Türkçe 7 ders kitabı*. Ankara: Ez-De Yayıncılık.
- Yıldırım, R. (2017b). *İlköğretim Türkçe 7 öğrenci çalışma kitabı*. Ankara: Ez-De Yayıncılık.
- Yin, R. (1984). *Case study research: design and methods*. California: Sage Publications.

Extended Abstract

Introduction

Values exist with the past accumulations of the society and spread throughout that society at the point of acceptance. In addition, it is found out as the reason for existence and continuity in reaching the concepts of "us" and "unity". After all, values are acceptance and beliefs that are protected and developed by the individuals that make up the society. It is important to convey values at every stage of education, which undertakes the task of seeing and planning the future based on experience and knowledge, and at the same time making this knowledge more useful in the future. The teaching of values that help to build a bridge between the past and the future and reflect the cultural accumulation of societies are also reflected in the curriculum and textbooks used in schools. Turkish lesson is especially important in this regard; because value is transferred through language, literary works are used in the transfer of national and universal values.

Turkish lesson, which is based on language and cultural elements that are accepted by the society, is also considered as one of the basic lessons in terms of the socialization of an individual. As a matter of fact, the transfer of the values that have become national and universal especially for the Turkish course for the courses to be prepared in the curriculum are the main tools. In this context, this study aims to reveal to what extent the values, which have an important place in education, are included in Turkish Lesson Curriculum and Textbooks and Workbooks, and to what extent the values predicted and determined in the curriculum are reflected in the textbooks and workbooks.

Method

This study is designed as an embedded single case study since the curriculum prepared for Turkish teaching and the textbooks and workbooks are handled multi dimensionally in terms of values education.

In this study, values and values education were discussed in the context of Turkish Lesson Curriculum (2018) and Middle School Turkish Textbooks and Workbooks. In the study, the document

analysis technique was used in order to determine the elements that mediate values education in Turkish Lesson Curriculum and Middle School Turkish Textbooks and Workbooks. As a data source, the Turkish Language Curriculum (Primary and Middle Schools the 1st, 2nd, 3rd, 4th, 5th, 6th, 7th and 8th Grades) prepared by the Ministry of National Education in 2018 and the 5th, 6th, 7th and 8th grade Turkish textbooks and workbooks were used.

The sources included in the research are as follows:

- The textbook prepared by Ağin Haykır, H., Kaplan, H., Kıryar, A., Tarakcı, R. and Üstün, E. (2017) for the 5th grade;
- The textbook and student workbook prepared by Bozkurt, B. Ü. and Canlı, S. (2017) for the 6th grade;
- The textbook and student workbook prepared by Yıldırım, R. (2017) for the 7th grade;
- The textbook and student workbook prepared by Arhan, S., Başar, S. and Demirel T. (2017) for the 8th grade.

The curriculum, which constitutes the data source of the research, and the textbooks and workbooks were evaluated by content analysis. At this stage, Turkish Lesson Curriculum (2018) and Middle School Turkish Textbooks and Workbooks were divided into various categories in order to identify the elements that mediated values education. The categories were finalized by referring to expert opinion.

In this study, the curriculum was examined in the scope of general aims, achievements, content, and evaluation categories; Textbooks and workbooks, on the other hand, were examined in the theme and sub-themes, preparatory studies, listening and reading texts, visuals, and activities categories.

Result and Discussion

Considering the Turkish Lesson Curriculum (the 1st-8th Grades, 2018) and Textbooks and Workbooks, which are discussed within the scope of the study, it is observed that values education are significantly taken into consideration and are transferred in various ways. Values in the curriculum represent the approach taken as basis to the aims. Especially the title of "Our Values" in the curriculum is very important for Turkish lessons. In the curriculum, it was found out that the achievements and explanations were prepared with a perspective that provides integrity in terms of values, skills and competencies according to the classes and the level of education levels. In addition, it was observed in the examination that a suitable design was made for the program. Thus, as mentioned, a curriculum integrated with other disciplines and with daily life within the framework of values was achieved.

Especially in the textbooks and workbooks prepared based on the thematic approach, it is observed in the prefixes that the content is arranged in line with the themes and sub-themes highlighted in the Turkish Lesson Curriculum.

In addition to the theme of "our values" alone, the values frequently emphasized in themes and sub-themes spread throughout the books are as follows: "Respect for Turkish elders, love, friendship, diligence, being scientific, patience, empathy, benevolence, affection for the Turkish flag, patriotism". In other words, the textbooks are prepared in accordance with the themes specified in the curriculum, and the values are processed depending on the themes in question. It is noteworthy that there is no significant increase in values between grade levels.

In the examination carried out separately for each of the 5th, 6th, 7th and 8th grades, it is observed that the preparatory work is sometimes left to Teachers Guidebooks and increase as the grade level increase. However, it would be appropriate to say that all aspects of the books, including preparatory work, serve the transfer of values.

It is determined during the examination that; in the listening and reading texts, historical figures and important periods of Turkish history and historical and cultural values are emphasized; reminding of values such as innovation and science by drawing attention to technological developments affecting today's social structure; values such as affection, respect, honesty,

solidarity, hospitality, unity and patriotism, which form the basis of Turkish social life, frequently stand out at all levels.

Among the course teaching materials, visuals as important elements that support books in terms of content -especially at lower levels-, and texts support the transfer of values in line with both the curriculum and course objectives.

Finally, when the activities included in the textbooks and workbooks in order to achieve the goals determined in the curriculum are examined, it is observed that each activity fulfil a function to reinforce the values included in them in connection with the themes, sub-themes and texts. Especially, it is seen that, activities that make students reflect on the most frequently emphasized values in student workbooks, textbooks and curriculum, make them connect with proverbs and idioms that highlight our values, and encourage creative writing by establishing a connection between concepts. In general, it is possible to conclude that among the activities based on the four basic skills in the books, values are emphasized mainly in writing and speaking activities and in reading texts.